

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.21>

МОЖАРОВСЬКА Н.О.

ОБ'ЄКТНО-ПОВЕДІНКОВА СПРЯМОВАНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТНО-ІНСТИТУЦІЙНА
АРХІТЕКТОНІКА ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУOBJECT-BEHAVIORAL ORIENTATION AND SUBJECT-INSTITUTIONAL
ARCHITECTURE OF THE FINANCIAL-LEGAL REGIME

У статті досліджено об'єктну спрямованість і систему учасників порядку правового регулювання у сфері публічних фінансів. Обґрунтовано необхідність розмежування матеріально-предметної основи, суспільних відносин та безпосереднього напрямку юридичного впливу. Встановлено, що публічні фінансові ресурси й активи становлять матеріальну основу цього порядку, суспільні відносини – соціально-правову форму взаємодії, а безпосередньому впорядкуванню підлягають дії, рішення та юридично значуща бездіяльність учасників. Запропоновано розрізняти екстенсивну й інтенсивну мобільність регульованої сфери. Перша виявляється у включенні нових активів і технологій, зокрема криптоактивів, друга – в ускладненні форм, процедур та інфраструктури використання традиційних ресурсів через деривативи, кліринг і маржинальні механізми. Доведено, що система учасників має поліцентричну, функціонально диференційовану та стадійно динамічну побудову. За функціонально-рольовим критерієм виокремлено публічно-владних учасників; функціональних учасників та адресатів приписів; інфраструктурно-посередницьких і гарантійних учасників. Розкрито правозобов'язальний характер публічно-фінансової компетенції та обґрунтовано, що органи публічної влади діють у межах нормативно визначених процедур, повноважень і гарантій. Визначено самостійне інформаційне, процедурне, захисне й компенсаційне призначення прав функціональних учасників. Показано рольову множиність податкових агентів, банків та посередників, статус яких залежить від функції у конкретному правовідношенні. Суд, органи примусового виконання та інші гарантійні інституції охарактеризовано як зовнішній контур захисту, відновлення й забезпечення виконання юридичних рішень. Зроблено висновок, що узгоджена взаємодія матеріальної основи, суспільних відносин, юридично значущої поведінки та функціонально організованого кола учасників забезпечує цілісність належного правового впорядкування публічної фінансової діяльності та досягнення збалансованого публічного фінансового інтересу.

Ключові слова: публічні фінанси, публічний фінансовий інтерес, фінансові ресурси, правосуб'єктність, публічно-фінансова компетенція, функціональні учасники, податковий агент, фінансовий контроль, криптоактиви, правові гарантії.

The article examines the object-oriented dimension and the system of participants within the legal regulatory framework governing public finance. It substantiates the need to distinguish between the material and substantive basis, social relations, and the direct direction of legal influence. It is established that public financial resources and assets constitute the material basis of this framework, social relations form the socio-legal mode of interaction, while the actions, decisions, and legally significant omissions

© МОЖАРОВСЬКА Н.О. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного та приватного права факультету права, врядування та міжнародних відносин (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка) <https://orcid.org/0009-0000-5407-7298>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

of participants are subject to direct legal ordering. The article proposes distinguishing between extensive and intensive mobility of the regulated sphere. The former is manifested in the inclusion of new assets and technologies, particularly crypto-assets, whereas the latter involves the increasing complexity of the forms, procedures, and infrastructure through which traditional resources are used, including derivatives, clearing, and margin mechanisms. It is demonstrated that the system of participants has a polycentric, functionally differentiated, and stage-dynamic structure. According to the functional-role criterion, the following categories are distinguished: public-authority participants; functional participants and addressees of regulatory prescriptions; and infrastructure-intermediary and safeguarding participants. The power-and-duty nature of public financial competence is revealed, and it is substantiated that public authorities act within legally defined procedures, powers, and safeguards. The independent informational, procedural, protective, and compensatory functions of the rights of functional participants are identified. The multiplicity of roles performed by tax agents, banks, and intermediaries is demonstrated, with their status depending on the function performed in a particular legal relationship. Courts, enforcement bodies, and other safeguarding institutions are characterised as an external framework for protecting rights, restoring the lawful order, and ensuring the enforcement of legal decisions. It is concluded that the coordinated interaction of the material basis, social relations, legally significant conduct, and a functionally organised system of participants ensures the integrity of the legal ordering of public financial activity and the achievement of a balanced public financial interest.

Key words: *public finance, public financial interest, financial resources, legal personality, public financial competence, functional participants, tax agent, financial control, crypto-assets, legal safeguards.*

Вступ. Ускладнення руху фінансових ресурсів, цифровізація розрахунків, розвиток фінансової інфраструктури та взаємодія бюджетного, податкового, валютного й платіжного регулювання потребують поглиблення уявлень про механізм практичної реалізації фінансово-правового режиму. Його характеристика лише як сукупності нормативних приписів або спеціального порядку використання коштів не дає змоги визначити, які суспільні відносини та моделі юридично значущої поведінки підлягають упорядкуванню і через діяльність яких суб'єктів відповідний порядок установлюється, реалізується, контролюється та захищається.

Методологічною передумовою такого аналізу є розмежування об'єкта правового регулювання, об'єкта конкретного правовідношення, матеріально-предметної основи та безпосереднього поведінкового напрямку правового впливу. Об'єкт правового регулювання пов'язується із соціально значущими суспільними відносинами, які виявляються у поведінці учасників, тоді як у структурі правовідношення самостійне значення мають суб'єкти, права й обов'язки, фактична поведінка та відповідні матеріальні чи нематеріальні блага [1, с. 144–146; 2, с. 99–100].

Фінансово-правова доктрина розкриває предмет фінансового права, систему публічних фінансових ресурсів, компетенцію органів управління та статус окремих учасників бюджетних, податкових і контрольних відносин [3, с. 48–53, 64–66; 4, с. 22–24, 69–81]. Проте ці положення не утворюють цілісної моделі, що поєднувала б матеріально-фінансову, соціально-правову й поведінкову площини з функціонально організованою системою учасників. Традиційний поділ на владну та зобов'язану сторони не охоплює податкових агентів, банків, платіжних і клірингових установ, аудиторів, судів та органів примусового виконання, а також не враховує багаторівневого статусу юридичних осіб із державною або комунальною участю.

Теоретичною основою дослідження є розуміння правового режиму як внутрішньо організованої конструкції, що поєднує об'єктно-предметний, регулятивно-інструментальний, суб'єктно-інституційний, темпорально-просторовий і функціонально-цільовий складники [5, с. 148–151, 153–154]. Нерозв'язаною залишається проблема системного поєднання об'єктно-поведінкової спрямованості фінансово-правового режиму з функціональною диференціацією його суб'єктного складу.

Огляд останніх досліджень. Теоретичні засади визначення об'єкта правового регулювання розкрито у працях Н. М. Крестовської, Л. Г. Матвєєвої, Я. О. Тицької та С. О. Грицає [1; 2]. Питання публічних фінансів, фінансової правосуб'єктності та статусу учасників фінансових правовідносин досліджували О. А. Музика-Стефанчук, Н. Я. Якимчук, Р. Л. Сопільник та інші науковці [3; 4]. Елементну побудову правового режиму розкрито в попередній публікації

авторки [5], а особливості правового регулювання криптоактивів досліджено Л. Л. Нескородже-ною, Б. О. Бонь, О. М. Кононець та У. Kuruch [6; 7]. Водночас комплексне поєднання об'єктно-поведінкової спрямованості із функціональною диференціацією суб'єктного складу фінансово-правового режиму залишається недостатньо розробленим.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття об'єктно-поведінкової спрямованості та суб'єктно-інституційної архітектури фінансово-правового режиму. Для її досягнення необхідно розмежувати матеріально-предметну основу, соціально-правову площину та безпосередній поведінковий напрям режимного впливу; визначити особливості мобільності об'єктної сфери; обґрунтувати функціонально-рольову модель суб'єктного складу та охарактеризувати правове становище публічно-владних, функціональних, інфраструктурно-посередницьких і гарантійних учасників.

Результати дослідження. Вихідною передумовою визначення об'єктної спрямованості фінансово-правового режиму є розмежування об'єкта правового регулювання, об'єкта конкретного правовідношення, матеріально-предметної основи та безпосереднього поведінкового напрямку правового впливу. У структурі правовідношення суб'єкти є носіями прав і обов'язків, об'єктами виступають матеріальні й нематеріальні блага або соціальні цінності, юридичний зміст утворюють права та обов'язки, а фактичний – дії й бездіяльність, у яких вони реалізуються [1, с. 144–146]. Об'єкт правового регулювання натомість охоплює соціально значущі суспільні відносини, що виявляються в юридично значущій поведінці та спрямовуються на реалізацію відповідних інтересів і благ [2, с. 99–100].

У сфері публічних фінансів *об'єктно-поведінкова спрямованість фінансово-правового режиму* охоплює матеріально-фінансову, соціально-правову та поведінкову площини. Матеріально-фінансову площину утворюють публічні фінансові ресурси й активи, операції з якими набувають публічно-правового значення; соціально-правову – владно-майнові, організаційні, процедурні, інформаційні та контрольні відносини щодо їх формування, руху, використання й охорони; поведінкову – нормативно визначені дії, рішення та юридично значуща бездіяльність учасників.

Публічні фінансові ресурси не є самодостатнім безпосереднім об'єктом режимного впливу. Вони становлять *матеріально-предметну основу режиму*, суспільні відносини – соціально-правову форму взаємодії, а безпосередньому впорядкуванню підлягає поведінка учасників щодо виконання фінансових обов'язків, реалізації компетенцій, прийняття рішень і дотримання процедур. Матеріально-фінансова площина охоплює не лише кошти бюджетів і публічних фондів, а й ресурси фізичних та юридичних осіб, якщо їх одержання, використання чи контроль пов'язані з виконанням фінансового обов'язку, бюджетним фінансуванням, державною підтримкою або фінансовим моніторингом. Визначальним є функціональний зв'язок ресурсу з публічним фінансовим інтересом, а не форма власності.

Об'єкт режимного впливу необхідно відмежовувати від інших складників правового режиму. Суб'єкти формують його суб'єктно-інституційну архітектуру, територія і строк – темпорально-просторові межі, законодавство – нормативну основу, а юридичні засоби, процедури, контроль і відповідальність – регулятивно-інструментальну конфігурацію. Соціальні та фінансові інститути при цьому утворюють організаційне середовище реалізації правовідносин, а не об'єкт режимного впорядкування.

Об'єктна сфера фінансово-правових режимів є динамічною, що дає підстави розрізняти її *екстенсивну та інтенсивну мобільність*. Екстенсивна мобільність полягає у включенні до публічно-фінансового регулювання нових активів, технологій і моделей взаємодії, тоді як інтенсивна виявляється в ускладненні юридичних форм, процедур та інфраструктури використання традиційних ресурсів. Такі зміни розширюють коло відносин і ризиків, але не змінюють природи безпосереднього об'єкта впливу – юридично значущої поведінки учасників.

Екстенсивну мобільність ілюструють криптоактиви, які виникли поза традиційною системою централізованої грошової емісії, але стали передумовою податкових, наглядових, інформаційних та охоронних правовідносин. Їх цифрова форма й здатність виконувати окремі економічні функції грошей не надають їм автоматично статусу валюти, електронних грошей чи законного платіжного засобу. Юридична кваліфікація такого активу залежить від його функцій, способу використання та нормативної моделі відповідної юрисдикції [6, с. 197–199; 7, с. 73–76]. Включення криптоактиву до фінансово-правового регулювання не перетворює його на публічний фінансовий ресурс: безпосередньому впорядкуванню підлягає поведінка щодо його обігу, оподаткування, фінансового моніторингу та нейтралізації відповідних ризиків.

Інтенсивна мобільність виявляється у функціонуванні валютних форвардів, ф'ючерсів, маржинальної торгівлі та клірингових механізмів. Вони не є самостійними безпосередніми об'єктами режимного впливу, а становлять юридичні й інфраструктурні форми організації руху валютних цінностей, забезпечення зобов'язань і розподілу ризиків. У таких конструкціях приватна договірна ініціатива реалізується в межах публічно контрольованого порядку, а безпосередньому впорядкуванню підлягає поведінка сторін, банків, брокерів, бірж, клірингових установ і регуляторів щодо укладення, забезпечення, виконання та припинення операцій.

Отже, об'єктно-поведінкова спрямованість визначає сферу й безпосередній напрям впливу фінансово-правового режиму, тоді як його практична реалізація персоніфікується через систему учасників. Сам режим не є суб'єктом правовідносин, оскільки не має власної волі, правосуб'єктності чи компетенції. Він становить спеціально організований юридичний порядок, що визначає підстави, зміст, процедури та межі діяльності органів, посадових осіб та інших учасників.

Компетенція публічно-владних суб'єктів охоплює нормотворчі, організаційні, правозастосовні, контрольні, координаційні, охоронні й коригувальні повноваження та має *правозобов'язальний характер*, оскільки поєднує можливість діяти з обов'язком реалізувати повноваження за наявності законних підстав. Водночас у фінансово-правових режимах беруть участь платники податків, розпорядники й одержувачі бюджетних коштів, банки, фінансові установи, надавачі платіжних послуг, інвестори, біржі та клірингові установи, статус яких визначається їх функцією у конкретних правовідносинах.

Традиційний поділ учасників на владну і зобов'язану сторони не охоплює сучасного різноманіття посередницьких, інфраструктурних, контрольних і гарантійних функцій. Організаційна класифікація суб'єктів також характеризує переважно їх форму, але не реальне місце у конкретному режимі [3, с. 48–50]. Тому за функціонально-рольовим критерієм доцільно виокремити три групи: *публічно-владні суб'єкти; функціональні учасники та адресати режимних приписів; інфраструктурно-посередницькі й гарантійні суб'єкти*.

Загальну фінансову правосуб'єктність слід відмежовувати від спеціальної режимної. Перша означає здатність особи бути носієм прав і обов'язків у сфері публічних фінансів, а друга виникає в межах конкретного бюджетного, податкового, валютного, банківського чи контрольованого режиму та конкретизується у спеціальних повноваженнях, правах, обов'язках, процедурах і гарантіях. Тому особа виступає платником податків, розпорядником бюджетних коштів, податковим агентом, надавачем платіжних послуг або іншим учасником відповідних правовідносин, а не абстрактним «суб'єктом режиму».

Першу групу становлять держава, територіальні громади та уповноважені ними органи й інституції, які формують фінансову політику, встановлюють нормативні параметри режиму, управляють публічними фінансами, приймають індивідуальні рішення, здійснюють контроль і застосовують заходи реагування. Критерієм належності до цієї групи є не формальний статус органу або право власності на кошти, а наявність нормативно закріпленої *публічно-фінансової компетенції* [3, с. 31–33, 48–53].

Така компетенція має *правозобов'язальний характер*: вона не лише надає можливість діяти, а й покладає обов'язок реалізувати повноваження за наявності законних підстав, своєчасно, неупереджено та у визначеній процедурній формі. За функціональним призначенням серед публічно-владних суб'єктів доцільно виокремлювати режимоутворювальні, режимореалізуючі та контрольно-наглядові підгрупи. Один орган може поєднувати кілька ролей, однак кожна з них має власні підстави, процедури, межі розсуду та правові наслідки.

Публічно-владний суб'єкт не перебуває поза режимом, оскільки його діяльність також нормативно організована. Закон визначає предмет компетенції, процедури прийняття рішень, межі розсуду, форми контролю та відповідальність. Тому фінансово-правовий режим упорядковує як поведінку адресатів приписів, так і діяльність публічної адміністрації, обмежуючи необгрунтоване втручання в майнову та інформаційну сферу учасників. Публічний фінансовий інтерес при цьому не тотожний відомчому інтересу органу або прагненню до максимального наповнення певного фонду.

Функціональну багаторівневість цієї групи демонструє режим формування публічних доходів. Законодавець установлює нормативні засади оподаткування, уповноважені органи формують і координують податкову політику, а контролюючі органи здійснюють адміністрування податків і податковий контроль. Державна податкова служба України відповідно до статей 19-1, 20, 41, 61–62 Податкового кодексу України та пунктів 1, 3–4 Положення про Державну податкову службу України веде облік платників, приймає звітність, адмініструє платежі й податковий борг,

проводить перевірки та застосовує передбачені законом заходи реагування [8; 9]. Отже, ДПС одночасно виступає режимореалізуючим і контрольно-наглядовим суб'єктом, але кожне її повноваження обмежується нормативною підставою, предметом і процедурою.

Розподіл публічно-владної компетенції виявляється і в безготівкових розрахунках: ДПС контролює виконання податкових обов'язків, тоді як Національний банк України відповідно до статей 81–83 Закону України «Про платіжні послуги» здійснює нагляд за надавачами платіжних послуг та оверсайт платіжної інфраструктури [10]. Банки та інші надавачі платіжних послуг не набувають автоматично владного статусу, оскільки їх місце визначається функцією у конкретно-му правовідношенні.

На стадії виконання бюджетів спеціальним режимореалізуючим суб'єктом є Державна казначейська служба України. Вона реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів і бухгалтерського обліку виконання бюджетів, але не визначає напрямів розподілу ресурсів [11]. Відповідно до статей 43, 48–49 Бюджетного кодексу України Казначейство забезпечує ведення єдиного казначейського рахунка, проведення бюджетних операцій, обслуговування розпорядників і одержувачів, облік та звітність [12]. Отже, воно забезпечує перетворення бюджетних призначень та асигнувань на фактичний і документально зафіксований рух публічних коштів.

Контрольна складова компетенції Казначейства має спеціальний і процедурно обмежений характер. Вона охоплює перевірку бюджетних повноважень під час реєстрації зобов'язань, проведення платежів, ведення обліку та звітності, але не комплексний аудит фінансово-господарської діяльності. Тому у функціонально-рольовій моделі Казначейство є передусім *режимореалізуючим і контрольно-процедурним суб'єктом*.

В умовах воєнного стану його функції модифікуються: платежі здійснюються з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунка та нормативно встановленої черговості видатків, спрямованої на фінансування оборони, безпеки й критичних публічних функцій [13]. Публічний фінансовий інтерес у казначейському режимі полягає не в максимальному стримуванні платежів, а в законному, своєчасному, безпечному й безперервному виконанні бюджетів із дотриманням меж процедурного розсуду та прав інших учасників.

Окрему підгрупу публічно-владних суб'єктів становлять носії спеціальної контрольної компетенції, які зіставляють фактичну фінансову поведінку, операції та результати з правовими, плановими, цільовими й результативними параметрами режиму. Контрольна система охоплює внутрішній управлінський контроль і внутрішній аудит, урядовий державний фінансовий контроль та державний зовнішній фінансовий контроль.

Урядовий контроль здійснює Державна аудиторська служба України, компетенція якої охоплює перевірку використання й збереження ресурсів та активів, ефективності управління ними, достовірності обліку і звітності, дотримання бюджетного законодавства та правил закупівель [14; 15]. Вона оцінює обґрунтованість і результати рішень за нормативно визначеними критеріями, але не повинна підміняти суб'єкта, уповноваженого їх приймати.

Ризик-орієнтований підхід передбачає співвіднесення інтенсивності втручання з імовірністю та наслідками порушення. Ризик при цьому не розширює адміністративний розсуд безмежно, а структурує вибір об'єкта, форми й заходів реагування. Контроль має не лише фіксувати порушення, а й забезпечувати їх припинення, усунення наслідків, відновлення фінансової дисципліни та коригування неефективних процедур [16, с. 71–73].

Державний зовнішній фінансовий контроль здійснює Рахункова палата як інституційно незалежний від виконавчої влади вищий державний колегіальний орган, що проводить фінансовий аудит, аудит ефективності й відповідності, експертизу та аналіз надходження і використання публічних коштів [17]. У спеціальних фінансово-правових режимах ця система доповнюється валютним, платіжним, ринковим і пруденційним наглядом.

Участь кількох органів у перевірці однієї операції не обов'язково свідчить про дублювання. Воно виникає за нечіткого розмежування цілей, критеріїв, процедур і правових наслідків контрольних заходів [18, с. 36]. Отже, контрольно-наглядові суб'єкти діють у межах функціонально розмежованої компетенції, а контроль виступає нормативно організованим механізмом зворотного зв'язку, що забезпечує охорону публічного фінансового інтересу, підзвітність носіїв компетенції та захист учасників від необґрунтованого втручання.

До другої групи у функціонально-рольовій моделі належать *функціональні учасники та адресати режимних приписів* – фізичні й юридичні особи, які не мають публічно-владної компетенції, але безпосередньо беруть участь у формуванні, розподілі, одержанні, використанні

або переміщенні фінансових ресурсів. До них належать платники податків і зборів, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, набувачі державної допомоги, користувачі публічних фінансових послуг, інвестори й учасники спеціальних фінансових програм [4, с. 22–24]. Об'єднувальною ознакою цієї групи є не організаційна форма, а функція особи у відносинах, на впорядкування яких спрямований конкретний фінансово-правовий режим.

Один суб'єкт може одночасно бути носієм фінансового обов'язку, одержувачем публічного ресурсу, учасником спеціальної процедури та особою, наділеною гарантіями захисту. Його статус характеризується структурною асиметрією, зумовленою імперативністю фінансово-правового регулювання, але вона не усуває взаємної юридичної пов'язаності сторін і не звільняє публічно-владного суб'єкта від дотримання законності, правової визначеності та належної процедури [4, с. 16–18; 19, с. 382–385].

Права функціональних учасників мають самостійне інформаційне, процедурне, захисне та компенсаційне призначення. Вони охоплюють одержання інформації, участь у процедурах, подання документів і заперечень, користування пільгами, представництво, оскарження та судовий захист. Обов'язки можуть полягати не лише у переданні фінансового ресурсу, а й у здійсненні облікових, розрахункових, звітних, інформаційних і контрольно-забезпечувальних дій [4, с. 69–81; 19, с. 383–385].

Показовим проявом цієї групи є юридичні особи з державною або комунальною участю. Вони діють на основі цивільної й корпоративної правосуб'єктності, але в частині використання бюджетних ресурсів, управління публічним майном, одержання державної допомоги, участі у закупівлях, виконання бюджетних програм, сплати дивідендів або частини прибутку та проходження спеціального контролю набувають *спеціальної фінансової режимної правосуб'єктності* [20, с. 185–186].

Факт заснування юридичної особи державою або належності державі корпоративних прав не наділяє її владною компетенцією. За відсутності нормативно встановленого повноваження приймати обов'язкові для інших осіб рішення вона залишається функціональним учасником та адресатом режимних приписів. Її правосуб'єктність має багаторівневий, а не «змішаний» характер: цивільний і корпоративний статус забезпечують участь у майновому обороті, а спеціальний фінансовий статус виникає лише у зв'язку з юридично значущими відносинами щодо публічних ресурсів, майна та інтересів.

Для визначення такого статусу мають значення правова природа майна, джерела його формування, цільове призначення та обмеження щодо використання. У господарських товариствах державні корпоративні права необхідно відмежовувати від майна самої юридичної особи: держава реалізує вплив через корпоративне управління, визначення стратегічних цілей та одержання дивідендів, а не через безпосереднє розпорядження кожним активом товариства [21, с. 132–134; 22].

Отже, юридичні особи з державною або комунальною участю належать переважно до функціональних учасників та адресатів режимних приписів. Лише за прямого нормативного наділення владними повноваженнями вони можуть виконувати функції публічно-владного суб'єкта, а у разі забезпечення платіжної, біржової чи клірингової інфраструктури – інфраструктурно-посередницького. Їх правове становище має забезпечувати баланс корпоративної самостійності, збереження публічного майна, фінансової дисципліни та пропорційного публічного контролю.

Третю групу у функціонально-рольовій моделі становлять *інфраструктурно-посередницькі та гарантійні суб'єкти фінансово-правового режиму*. Вони переважно не встановлюють його нормативних параметрів, не є носіями основного фінансового обов'язку чи кінцевими одержувачами публічного ресурсу, але забезпечують рух коштів, передання юридично значущої інформації, здійснення розрахунків, захист прав, вирішення спорів і виконання рішень. Їх виокремлення зумовлене самостійним функціональним призначенням у механізмі режимно-правового регулювання.

Показовим інфраструктурно-посередницьким суб'єктом є податковий агент, який відповідно до статей 18, 47, 51, 168, 171 і 176 Податкового кодексу України обчислює, утримує та перераховує податок до бюджету, подає звітність і несе самостійну відповідальність за неналежне виконання цих обов'язків [8; 4, с. 112–113]. Водночас він не набуває публічно-владної компетенції, оскільки не встановлює податкового обов'язку, не здійснює податкового контролю та не застосовує примусу.

Статус податкового агента характеризується *рольовою множинністю правосуб'єктності*: у власних податкових правовідносинах він є функціональним учасником та адресатом приписів, а під час виплати доходу іншій особі – інфраструктурним посередником. Аналогічна

множинність властива банкам та іншим надавачам платіжних послуг, які залежно від конкретного правовідношення можуть бути платниками податків, податковими агентами, учасниками фінансового моніторингу або суб'єктами здійснення платежів. Отже, належність особи до певної групи визначається її функцією, а не організаційно-правовою формою.

Гарантійний сегмент охоплює суб'єктів, участь яких активізується у разі оскарження рішення, виникнення спору, невиконання обов'язку або необхідності примусового виконання акта. Орган вищого рівня, який відповідно до статей 17 і 56 Податкового кодексу України розглядає адміністративну скаргу, не утворює окремого незалежного гарантійного суб'єкта. Він залишається публічно-владним суб'єктом першої групи, але виконує *переглядово-гарантійну функцію* [8].

Самостійне місце серед гарантійних суб'єктів належить суду. Його участь може бути зумовлена не лише правопорушенням, а й різним тлумаченням норми, неправильною кваліфікацією операції, процедурним порушенням або бездіяльністю органу. Тому точніше йдеться про *конфліктно-юрисдикційну стадію* функціонування режиму. Відповідно до статей 2, 5 і 19 Кодексу адміністративного судочинства України суд перевіряє законність, обґрунтованість, пропорційність і процедурну правомірність владного рішення, утворюючи зовнішній гарантійний контур режиму [23].

Завершальною ланкою гарантійного сегмента є органи та особи примусового виконання, які забезпечують реалізацію виконавчих документів у разі добровільного невиконання обов'язку [24; 25]. Проте виконавче провадження не є універсальним способом погашення податкового боргу, оскільки у випадках, передбачених статтями 87–89 і 95 Податкового кодексу України, його стягнення здійснює контролюючий орган за спеціальною процедурою [8].

Отже, інфраструктурно-посередницькі та гарантійні суб'єкти забезпечують операційне, інформаційне, розрахункове, юрисдикційне й виконавче опосередкування фінансових правовідносин, не підміняючи публічно-владних суб'єктів і функціональних учасників. Їх діяльність забезпечує реалізованість, захищеність і відновлюваність фінансово-правового порядку.

Висновки. Об'єктно-поведінкова спрямованість фінансово-правового режиму охоплює матеріально-фінансову, соціально-правову та поведінкову площини. Публічні фінансові ресурси й активи становлять його матеріально-предметну основу, суспільні відносини – соціально-правову форму взаємодії, а безпосередньому впорядкуванню підлягає юридично значуща поведінка учасників щодо формування, розподілу, використання, переміщення, контролю та охорони таких ресурсів. Об'єктна сфера режиму є мобільною: екстенсивно вона розширюється через включення нових активів і технологій, зокрема криптоактивів, а інтенсивно – через ускладнення юридичних форм, процедур та інфраструктури використання традиційних фінансових ресурсів. Це не змінює природи безпосереднього об'єкта впливу, яким залишається поведінка учасників.

Суб'єктно-інституційну архітектуру фінансово-правового режиму визначено як функціонально організовану систему публічно-владних суб'єктів, функціональних учасників та адресатів режимних приписів, а також інфраструктурно-посередницьких і гарантійних суб'єктів, правосуб'єктність яких диференціюється залежно від ролі у встановленні, реалізації, забезпеченні, контролі, захисті та відновленні спеціального порядку публічної фінансової діяльності. Публічно-владні суб'єкти діють на основі правозобов'язальної компетенції; функціональні учасники виконують фінансові обов'язки, одержують або використовують ресурси та реалізують інформаційні, процедурні, захисні й компенсаційні права; інфраструктурно-посередницькі й гарантійні суб'єкти забезпечують операційне, інформаційне, юрисдикційне та виконавче опосередкування відповідних відносин.

Межі між зазначеними групами мають функціонально-рольовий характер, тому один суб'єкт у різних правовідносинах може набувати різного режимного статусу. Суб'єктний склад фінансово-правового режиму є поліцентричним, функціонально диференційованим і стадійно динамічним та не зводиться до протиставлення органу влади й носія фінансового обов'язку.

Отже, об'єктно-поведінкова спрямованість визначає сферу та безпосередній напрям правового впливу, а суб'єктно-інституційна архітектура персоніфікує встановлення, реалізацію, контроль, захист і відновлення режимного порядку. Їх узгоджена взаємодія забезпечує цілісність фінансово-правового режиму та досягнення збалансованого публічного фінансового інтересу.

Список використаних джерел:

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2021. 193 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.24026>. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi84/0064087.pdf>
2. Грицай С. О. Об'єкт і предмет правового регулювання: сутність, зміст, визначення, співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 3. С. 87–107. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-87>. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprun-3-2025-r/ob-yekt-i-predmet-pravovogo-regulyuvannya-sutnist-zmist-viznachennya-spivvidnoshennya>
3. Музика-Стефанчук О. А., Якимчук Н. Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів : підручник. Київ : АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
4. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Проць І. М., Хмиз М. В., Скриньковський Р. М. Податкове право України : навчальний посібник. Львів : СПОЛОМ, 2023. 362 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6554/1/podatkovye.pdf>
5. Можаровська Н. О. Елементна побудова правового режиму: теоретико-правова характеристика та особливості прояву у сфері публічних фінансів. *Право.ua*. 2026. № 2, ч. 1. С. 145–157. DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.2-1.18>. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2026-2-1/Pravo_ua_2026_2_1_145.pdf
6. Нескороджена Л. Л., Бонь Б. О., Кононець О. М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 197–200. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/44>. URL: https://www.lsej.org.ua/3_2024/46.pdf
7. Kuruch Y. The International Legal Status of Cryptocurrencies and Challenges for Financial Regulation. *European Journal of Interdisciplinary Issues*. 2026. Vol. 3. No. 1. P. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19666645>. URL: <https://www.eujini.org.pl/index.php/journal/article/download/77/68>
8. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
9. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/227-2019-p>
10. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20>
11. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 № 215. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/215-2015-p>
12. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>
13. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/590-2021-p>
14. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-12>
15. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 № 43. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/43-2016-p>
16. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.02.2026 № 217-р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/217-2026-p>
17. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/576-19>
18. Дмитренко Е. С. Адаптація фінансового законодавства України до права ЄС: виклики та перспективи. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали науково-практичного круглого столу, м. Суми, 23 січня 2026 р. Суми :

Сумський державний університет, 2026. С. 34–36. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/1223/Conf_financial_2026.pdf?sequence=1

19. Єсімов С. С. Взаємозв'язок податкового обов'язку з принципами податкового права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 380–385. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.67>. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/300000/292421/692354>

20. Латковський П. П. Фінансова діяльність та юридична діяльність: їх правова сутність. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 4 (78). С. 183–187. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.27>. URL: https://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2022/27.pdf

21. Черненко О. Правовий режим майна державних акціонерних товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 130–134. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.24>. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/25.pdf>

22. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4196-20>

23. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>

24. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19>

25. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1403-19>

Дата першого надходження статті до видання: 08.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026